



FÁBIÁN LÁSZLÓ

Újabb iskola a határon

...az ember bújából

A művész öröme, a szép, a szent.

Békássy Ferenc: A hegedős

Bárki következtethet a didaktikus címből: itt előbb-utóbb Kőszegről lesz szó. Arról a városról, amely Ottlik Géza remekével, az *Iskola a határon* (1949) nagyon fontos toposszá vált a magyar irodalomban, voltaképpen versenyre kelve – mondjuk – Musil világirodalmi híró munkájával, az ugyancsak kadétiskolás élményekből táplálkozó *Törless iskolaéveivel* (1906), amely osztrák-német szerzőjének megalapozta hírnevét. Ottlik tizenegy esztendő korában került a Hunyadi Mátyás Katonai Alreáliskolába, ahol mintegy három esztendőt húzott le, úgy tetszik bőséges élményt szerezve élete főművéhez. Minden esetre izgalmas várakozás tölthet el minden Ottlik olvasót, ha lehetősége kínálkozik a patinás intézmény (most a dr. Nagy László nevével jelzett egészségügyi/gyógyypedagógiai internátus foglalja el) meglátogatására. Hogy – tesszem azt – meghatódva töprenghet az egykori kápolnában, vajon hol ülhetett vagy állhatott misék idején Medve Gábor (alias Örley István) az Ottlik-regény főhőse, akit a pletykákra és pikáns titkokra mindig kíváncsi utókor a szerzőséggel is meggyanúsított. Mert hát miként is írhatott volna az inkább jeles bridzs-szakkönyveiből, netán fordításaiból ismert Ottlik egyszeriben ilyen remekművet. (Holott Tormay Cecil a *Napkeletben* már tizenkilenc éves korától közölte elbeszéléseit.)

Ha egy irodalmi helyszín közismert toposszá válik, valóságossága helyét mitikus szerepe veszi át, nem könnyű fölcserélni az olvasmány valóságosságát az esetleg még főnnálló helyszínnel mint realitással; valami metafizikai kód ereszkedik a kettő közé, maga az irodalmi hatásosság. E sorok írója Kőszegen volt gyakorló tanár, szegyen szemre sosem jutott eszébe elzarándokolni az egykori kadét-konviktushoz, talán az ingerlő határsáv státus terelte el róla figyelmét. Évtizedek múlva viszont jeles alkalom kínálkozott az elszalasztott élmény pótlására, egyúttal – utólag már nem nehéz a minősítés – egy különleges és másféle élménnyel ráfejelni az irodalmira.

Több mint tíz esztendeje már, hogy a nagyszerű hegedűművész és professzor (évtizedeken át koncertmester jelentős német nagyzenekaroknál), Sebestyén Ernő hazatért: Kőszegen telepedett le. Természetesen a nyugalmat keresve, amit – ugyancsak természetesen – igazi művész nem tud elviselni. Rendre csábították művésztársai nem is csupán a határokon belül, ugyanakkor szívesen föllépett választott szűkebb pátriájában, Vas megyében, hallhattuk kiállításmegnyitokon, játszott, általa ide szervezett zenészbártaival a rábatörtősi/zsenyei középkori templomban a Cicelle Aranyháromszög Művészeti Társaság programjában. Szóval a József Attila-i igazság – *a működésben van a nyugalom* – igazolódik Sebestyén Ernő esetében szintén; Kő-

szeg zenei életének gazdagítása mindinkább arra ösztökélte, hogy létrehozzon egy társaságot, amely újra és újra lehetőséget teremt – egykori kollégái, tanítványai bevonásával – akár zenei ingyenségek fölkinálására. Ezúttal Schumann-koncerttel bizonyítva termékeny nyugtalanságát.

Felém közös barátunk Szilárdi Béla közvetítette a programot, ámbar néhányszor kiállítás-megnyitókön szerepeltünk együtt a – hadd kölcsönözsem Vörösmarty jelzőjét Lisztre – „hírhedett” hegedüssel, aki érzékenyen választott zenedarabokkal hangolta a közönséget a látványra. Magától értetődik, örömet vállalkoztam a röpke kőszegi túrára: Schumann neve önmagában vonzó lett volna, de összekapcsolódása Sebestyén Ernő patinás nevével kihagyhatatlan lehetőséggé emelte; nem szólva – miként utaltam rá – a modern magyar irodalom egyik „szentélyének” meglátogatásáról. Hamarosan világhosszá vált, ennél jóval többről van szó: kivételes zenei, bizonyos értelemben pedig zenetörténeti élményről.

Mindössze a helyi műsorközlő (egyébként lelkes szervező) ismertetéséből derült ki számomra, hogy Clara Schumann zeneszerzőként nem pusztán a komponálgató feleség jogán, hanem születésének kétszázadik évfordulóját ünnepeleendő szerepel a műsoron. Foghíjas zenei műveltségem okán-e, netán mert alkalom sem igen kínálkozott, egyáltalán először hallgathattam ennek a nagyszerű asszonynak zeneművét. Olvastam róla, milyen kiváló koncertzongorista volt (férje többnyire neki írta zongoradarabjait), Liszt Ferenc is dicsérte (fől is lépett vele Bécsben, a Gewandhausban, Schumann életével ismerkedve fejet hajtottam helytállása előtt, amivel férjét (és a nagy családot) gondozta, Tudtam Brahms rajongásáról írta, és – persze – komponálási próbálkozásai ugyancsak szóba kerültek az általam kézbe vett irodalomban.

De most hallani fogom.

A *G-moll zongoratrió* (opus 17) gyanúm szerint megfelelő alkalom volt az ismerkedésre, jóllehet fogalmam sincs, milyen minősítést kap a bizonyára szigorú zenetörténettől. Nem szeretnék szentségtörő lenni, azonban az én kevéssé kiművelt fülemnek az első két tétel (allegro, scherzo) túlságosan bombasztikus, csapkodó romantikus közhelysornak hatott, viszont – szívesen mondom ezt – kárpótolt a harmadik tétel, az andante finom lelkisége, mondhatni: eleganciája (sokkal több, mint afféle „házi-asszony-muzsika”, miképpen olykor saját műveit értékelte), az aleggretto pedig az előbbihez illő és méltó befejezése lett a darabnak. A három előadó, a zongorista Benedekfi Tünde, a hegedűs mester, valamint az osztrák csellista, Rudolf Leopold komoly empátiával közelített a darabhoz, bizonyára tisztában volt a bemutató történeti jelentőségével, az esemény ritka extremitásával. A fogadtatás azt mutatta, hogy a közönség értette és értékelte a művet és az előadást, örömmel ment bele a bicentenárium gyertyás ünneplésébe, amely a figyelmes műsorvezető kedves ötleteként adózott Clara Schumannnak.

Clara hosszas jogi bonyodalmak után (apja mindenképpen meg akarta akadályozni, hogy lánya férjhez menjen a zongoraművésznek készülő Schumannhoz, tanítványához) lett Robert felesége 1840-ben, és akár romantikusan fogalmazva – a végsőig, a végzetet sejtető Rajna-hídig védangyala. *Talált nőt* – írja érezhető nosz-

talgiával Csáth –, *aki teljesen megértette, akit nem lehetett megunni, s aki nem unta meg őt*. Robert Schumann élete ugyanis korántsem csak az alkotás lázában telt (egyik ujjának megbénulása után, le kellett mondania a zongorista karrierről), de az örök küzdelemben szintén az egyre ziláltabb idegrendszerrel, az elme megroppanásaival, az életösztön riasztó fogatkozásával. Holott valójában imádott és tudott élni. Talán mégis elmondható, hogy a házasság első tíz esztendeje nyújtotta számára azt a szellemi környezetet, amelyben megalkothatta legjelentősebb műveit: nagyzenekarra vagy éppen kamaramuzsikálásra szánt darabjait.

Sebestyén Ernő az utóbbiakból választott az esthez kettőt.

Az *Esz-dúr zongorakvartett*hez (opus 47) a zongorista Benedekfi Istvánt, a brácsás Marta Potuskát (lengyel és Sárváron él), valamint a korábbi csellistát. Rudolf Leopoldot választotta játszótársul. Amikor Hamvas Béla, a magyar Schumann-rajongó (egyébiránt nagy regénye, a *Karnevál* címét éppen a zeneszerző 1834-es művétől kölcsönözte) a kései Schumann-művek melankóliájáról értekezik, inkább hat metaforának, mintsem direkt valóságnak, hiszen egyfelől lényegében negyven esztendősen abbamaradt az alkotói pálya, másfelől pedig a melankólia ebben az esetben is egy csaknem általános romantikus lélekállapotot jelöl, amit – divatképpen – Schumann példaképeitől: Schuberttől vagy Jean Paultól örökölhetett akár. Mindenesetre, ha kiérzódhetett helyel-közzel ebből a darabból (első és harmadik tétel), a záró *vivace* ezt mindenképpen fölülírta. A két kisebb vonós pedig mesteri bravúrral „értelmezte” a zongora magabiztos témáit, míg a mélyhegedű időről időre nyomatékosította a hangsúlyok jelentőségét.

A nagyszerű darabválasztás, vagyis az est fénypontja egy igazi Schumann-remek (szerzője nagyon büszke volt rá; érdekes, Liszt fanyalgott tőle), az *Esz-dúr zongorakvintett* (opus 44) volt, amelynek előadásához ötödikként Bozsodi Lóránt csatlakozott hegedűjével (őt a közönség ismerhette a családi kvartettből, de mesterének vallhatja Sebestyén Ernőt is). Itt aztán megadatott a kvintett minden egyes tagjának a remeklés esélye. Éltek is vele; a legjobb ízű kamaramuzsikálást mutatták be, azzal a gracióz, játékos egymásra hangoltsággal, amely – hinném – a műfaj lényegi közelítését jelentheti. Tanúi lehettünk mind érzelmes visszafogottságnak (a második tétel, különös „gyászindulója”, netán a lassan hamvadó lélek dús emanációja), mind az olykor pizzicatókba szerénykedő vonós „párbeszédeknek”, előadói összekacsintásoknak, amelyekkel a kottából fölébresztették a lelkileg sérült, de legjobb pillanataiban életakarást fölmutató zeneszerzőt (a harmadik tétel élénk *scherzoja*). A darab szemléletét akár egy 1838-as Clarának címzett leveléből kiolvashatjuk: *... a zongora lassan szűk már nekem, már mostani műveimben is gyakran vélek olyasmit hallani... csaknem mindent kánonikusan gondolok el és az egymás után belépő szólamokat sorban fedezem fel... A kitűnő Csáth Géza állítja: Sajátságos ember volt, álmodó és energikus, szelíd és vad, kedélyes és szellemes tudott lenni egyben. Másutt meg: érezte a jövő harmóniáit, és a hangkeverésben kereste... Ennek kibontásához, megmutatásához minden bizonynyal arra a rendíthetetlen hitre volt szükség, amellyel Sebestyén Ernő élete nyolcadik évtizedében is bátran vállalkozik egy kisvárosban új zenei iskolát szervezni a maga*

sikerekben és tapasztalatokban gazdag életének töretlen kezdeményező kedvével. Mi több, megalapozni egy kuriozitásokra is fogékony választékot a város, de a tágabb környezet zenei életében.

A *személyről* beszélve mondja Nyikolaj Bergyajev (perszonalizmusa nem melleleg sokat köszönhet a bizonyára Schumannra is – akár csupán példaképein keresztül – ható Schopenhauernak): *Ötvözete az univerzális végtelennek és az individuális-különösnek*. Hitem szerint a meghatározás általánosságban is passzol komoly, elmélyült művészekre, ekként föltétlenül ebből a mentalitásból magyarázható Sebestyén Ernő hozzáállása. Valamint egy sosem későn meglelt lokálpatriotizmusból, Kőszeg aurájának megérezéséből.

*

...a Gondolkodás zamatja van a nyelvemen.

Békássy Ferenc: Egy álom. 1913.

Nekem pedig? Nos, a csaknem hat évtizeddel ezelőtti gyakorló tanárnak, úgy tetszik, szintén új iskola nyílt; olyan iskola, amelyben egymáshoz illesztődnek szállongó részismereteim, és egy véletlenül sem hivalkodó nagy vállalkozás élménye kedéllyel és kedvvel igazít bele ebbe a színes kőszegi egységbe. A város, amelyet mindig szerettem, egyszeriben kikényszerítette belőlem az érzelmi szembesülést az általam is mélységesen tisztelt regény ihlető helyszínével egy rejtelkedő parkban, ahová az evangélikus költő, Kis János (nevét gyerekkorom óta ismerem a Dunántúli Énekeskönyvből) keskeny utcája vezet, a szembesülést a romantikus muzsika sérülékeny nagyságával, és legalább ennyire szembesülés ennek a zenének méltó és – kimondom – *mai* tolmácsolásával. Az iskola, amelyet Sebestyén Ernő nyitogat, nem egy kis ország határán alakul, hanem egy zenei nagyhatalom gránicait tágítja – újabb és újabb hívőket toborozva az egyetemes muzsikának. Akár annak lehetőségét megvillantva, hogy nemcsak várjátékok hívogatják a vendégeket erre a helyre, de rangos muzsikálás ugyancsak fontos indoka lehet az idelátogatásnak.

Kíméletes ősz van, vagy inkább elnyúló nyárvége, és múlhatatlan vágyódás a lélek átfogó derűjére, ami olyannyira nem adatott meg egy teljes életre a szerencsétlen és nagyszerű Robert Schumannak...